

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on alkuperäisen julkaisun final draft -versio.

Käytä viitatessasi alkuperäistä julkaisua:

Halonen, P. 2023. Striimauksen taide – Voisiko striimi olla uusi itsenäinen ja riippumaton taiteen laji? (2023). Talk-verkkolehti, Talk-verkkolehti, Taide / Art 18.8.2023.

URL: <https://talk.turkuamk.fi/taide/striimauksen-taide-voisiko-striimi-olla-uusi-itsenainen-ja-riippumaton-taiteen-laji/>

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia.

Rinnakkaistallenteisiin liittyvät tiedustelut: julkaisutiedonkeruu@turkuamk.fi

Striimauksen taide – Voisiko striimi olla uusi itsenäinen ja riippumaton taiteen laji?

18.08.2023

Kirjoittajat

Pentti Halonen käsikirjoituksen lehtori, Turun ammattikorkeakoulu / Taideakatemia

Striimin kokija saapuu taideteoksen ääreen samoista syistä kuin muidenkin taidemuotojen kokemisalueelle: hän odottaa taide-elämystä, taidonnäytettä, tunnekokemuksia ja ajattelunsa aktivointia. Tämä artikkeli jatkaa Striimauksen taito -artikkelissa aloitettua aihepiirin tarkastelua ja sukeltaa syvemmälle pohdintaan siitä, miten striimaamisella saavutettaisiin katsojassa vahva taide-elämys ja voisiko striimaaminen saavuttaa aseman omana osallistavana taidemuotonaan, joka olisi erilainen kuin muut taiteet.

Striimien tekemiselle ei vielä ole vakiintunutta konseptia, jakelu on hajanaista, striimeistä ei haluta maksaa, eikä striimien tekemiseen ole rahaa. Striimien ammattimaisia toteuttajia on liian vähän, mutta striimien kysyntäkin on epämääräistä. Mihin striimiä tarvitaan? Mitä resursseja on käytettävissä striimin tekemiseen?

Striimiä ei voi lähteä tekemään yksin. Tarvitaan tiimi, ja tiimin palkkaamiseen tarvitaan striimistä saatavia tuloja. Hyviä tallenteita voisi kuvitella päätyvän vielä jossain vaiheessa Netflixin ynnä muiden tarjontaan ja sieltä uuden, nuoren lisäkatsojakunnan saataville ulkomaita myöten, mikäli tekstitys ja dubbaus hoidetaan huolellisesti. Tähän tarvitaan laadukas toteutus ja tehokas markkinointi. Laadukkaat toteutukset vaativat syntyäkseen asennemuutoksen striimejä kohtaan. Kömpelöt toteutukset karkottavat yleisön, ja näin on jo usein käynytkin. Huono kuva ja ääni karkottavat uteliaimmatkin katsojat. Striimien laatua on nostettava, jotta on mahdollista kasvattaa yleisöä nauttimaan striimatusta ja/tai tallennetusta esitystaiteesta. Asennekasvatusta tarvitaan esittävien taiteiden, AV-ammattilaisten, levittäjien ja yleisön puolella, jotta striimien laatu saataisiin paranemaan.

Oman striimauskaluston hankkiminen pienelle esitystaiteen yhteisölle on kallista ja vaativaa. AV-tuotannon tilaamisen ulkopuoliselta toimijalta pitäisi olla riittävän halpaa, että se olisi kannattaa teatterille, ja riittävän kallista, jotta se kannattaisi AV-tuotantoyhtiölle. Esityksen striimaaminen ei saa kaataa esityksen budjettia eikä viedä niin paljon aikaa, että se vaikuttaa heikentävästi teatterin muuhun toimintaan. Esityksen on saatava striimaamisesta mitattavissa olevaa hyötyä kasvavien tulojen muodossa.

Kuva 1. Striimin katsoja istuu samassa pöydässä, tai tirkistelee samanaikaisesti muiden kanssa simultaania elävää tilannetta. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Hyvästä striimistä innostuu aktiivinen ja osallistuva fanijoukko, joka kaipaa tapahtumalta ainutkertaisuutta, samanaikaisuutta, ennalta arvaamattomuutta ja huomioivuutta. Striimin etuna on välittömyys, hetkellisyys ja osallistavuus. Striimin lisäarvo on pelillisuus, interaktiivisuus, läsnäolo, ennakkoluulottomuus, pelottomuus ja suoruus. Striimiin pitäisi voida mennä kuin teatteriin, vaikka katsoja ei liikahtaisikaan kotisohvalta. Striimi vertautuu huolellisuudessaan tallenteeseen ja jää siinä teknisesti toiseksi. Siksi striimissä on oltava jotain ainutkertaista, jonka voi kokea ainoastaan suorassa lähetyksessä.

Kuva 2. Tallennetta katsoessaan yleisö on turvassa kotona, eikä esitys voi kajota häneen muutoin kuin tunne-elämän kautta. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Valitessaan tallenteen katsoja tietää, mitä hän on hakemassa. Hän kaipaa tiettyä teosta, lajityyppiä tai esiintyjää. Tallenne vertautuu huolellisuudessaan elokuvan katsomisen kokemukseen ja jää siinä teknisesti toiseksi. Tallenne valitaan kuin mikä tahansa teos Yle Areenasta. Se katsotaan kuin mikä muukin suoratoistopalvelun materiaali. Verrattuna striimiin tallenteen etu on jatkuva saavutettavuus, riippumattomuus ajasta ja paikasta. Tallenteesta innostuu sama kohderyhmä kuin esityksestäkin innostuisi. Tallenne on kotona katsottava versio esityksestä. Tallenteen teknisen laadun on oltava yleisölle riittävän hyvä, ja taiteellisen laadun on vastattava ja mielellään ylitettävä yleisön vaatimustaso.

Miten teatterissäkäynnin kokemus saataisiin kotisohvalle?

Fyysiseen esitystilaan saapuminen on jo elämys. Matka tapahtumapaikalle, narikka, ihmismassa, pääsylippu, esitystilan arkkitehtuuri, esitystilan äänimaailma, yleisön läsnäolo, fyysinen yhdessäolo, kaikki nämä elementit puuttuvat striimauksen katsomistilanteesta. Tämä saattaa heikentää striimin katsojan tunnekokemusta. Panokset eivät ole hänellä yhtä korkealla kuin paikalla olevalla katsojalla. Tilanteessa ei ole samaa vaaran tuntua. Oma keho ei ole alttiina kontaktille. Valojen aiheuttama lämpö, basson tärinä istuimessa, savukoneen pöllähdys keuhkoissa, vierustoverin tuoksu, kaikki nämä aistit jäävät saavuttamatta kotioloissa. Kotona sen sijaan on muita ääniä ja tuoksuja, joihin striimin lähettäjä ei voi vaikuttaa.

Striimaukseen pitäisi rakentaa samankaltainen saapumistunneli, jossa voisi kokea omanlaisia tunteitaan. Tikittävä aikalaskuri ei välttämättä synnytä samanlaista lämmintä kutkutusta kuin salivalojen himmentäminen ja esiripun nosto.

Fyysisessä esitystilassa katsoja kokee tunteitaan yhdessä muun yleisön kanssa. Hiirenhiljaisuus ja naurunremakka vaikuttavat voimakkaasti katsojaan. Samaa yhteisyyden tunnetta ei saa helposti aikaan kotikoneella. Striimaukseen voidaan ottaa mukaan yleisön tuottamaa ääntä lisäämään inhimillistä lämpöä ja läsnäoloa. Ennen esitystä voidaan kuulla askeleet, istuinten narinat, ja yleisöä voidaan myös rajatusti ottaa mukaan kuviin. Samoin väliajalla voidaan kuvan ja äänen avulla osallistua yleisön toimintaan salissa ja yleisölämpöissä.

Äänen tallentamisella ja toistolla on suuri merkitys striimin katsojalle ja kuuntelijalle. Kotiolosuhteissa toistolaitteiston tekniikka vaihtelee suuresti, ja kaikissa tilanteissa katselun ääniolosuhteet ovat täysin jotain muuta kuin esitystilassa. Mikrofonien kautta taltioitu lähiääni on erilainen kuin akustisesti näytämöllä lausuttu dialogi. Esitystilassa voidaan käyttää muhkeaa spekaakkeliääntä, jossa katsojan koko keho soi tilan äänimattoa. Parhaimmillaan esitystila soi kuin soitin. Striimin äänentoistoa ei pysty samalla tavoin manipuloimaan. Katsoja voi nauttia esityksestä vaikkapa bussissa kuulokkeilla tai kotona elämän keskellä olohuoneessa tablettitietokoneelta. Tähän tarvitaan televisiotoininnan kaltaista suhtautumista äänisuunnitteluun ja toteutukseen.

Kuva 3 Striimin passiivista katsojaa on vaikeampi hallita kuin salissa istuvaa yleisöä. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Yksin ruudun ääressä striimiä katsova saattaa kaivata yhteisöllisyyttä muiden katsojien kanssa. Tässä häntä voisi auttaa vertaistukea antava, ruudulla esiintyvä kanssakatsoja. Tällainen reagoiva esikatsoja voisi ilmaista tuntemuksiaan esityksen suhteen, nauraa ja liikuttua striimin katsojan nähden. Esikatsoja voisi hiljaa kuiskaten kommentoidakin näkemäänsä. Tällainen esikatsoja voisi istua joko aivan muualla, ruudun ääressä hänkin tai yleisön joukossa, ja hänen reaktionsa voisivat olla etukäteen suunniteltuja ja ajoitettuja. Tällainen esikatsoja voi olla esitystaiteen ammattimainen some-vaikuttaja, jonka reaktiot ja mielipiteet kiinnostaisivat tai huvittaisivat striimin katsojaa.

Mikäli kuvauksessa käytetään lavalla liikuvaa kameraa, voi katsoja seurata esitystä kotiloissa elokuvamaisesti läheltä, kaukaa ja liikkeestä. Jos kuvauksissa käytetään 360 asteen kameraa, voi katsoja käyttää kotona VR-laseja ja katsella, mihin suuntaan haluaa, ja muodostaa esityksestä oman versionsa katsomiskokemuksensa mukaisesti. Kameroita voi olla myös tuhattomien paljon, ja ne voivat olla kaikki kauko-ohjattavia robottikameroita, joita katsojat voivat valita ja operoida kotoa käsin. Tällainen kamera zoomaa, kääntyy ylös, alas, vasemmalle ja oikealle. Koko esittämisaalue ja kaikki katsomissuunnat voidaan kattaa ja antaa yleisön hallittaviksi. Eniten maksanut, kauimmin odottanut tai katsojien välisen arvannon voittanut henkilö voisi saada erityisoikeuden valita ja editoida syötettä koko katsojakunnalle. Tällaista toimintaa voitaisiin harjoittaa myös koulutusmielessä. Katsojat ja esityksen toteuttajat voivat raportoida onnistumisia ja epäonnistumisia sekä arvioida toistensa suorituksia.

Miten esityksen narratiivi siirretään striimiin?

Keskittynyt striimin katsoja pystyy tavoittamaan esityksen hienovaraisenkin tunteen kuljetuksen, jos hänelle tarjotaan siihen oikea kuva- ja äänimateriaali. Liikkuvan kuvan ja leikkauksen kuvakerronnalla tuetaan esityksen emotion, immersion tai vieraannuttamisen kuljetusta, jotta näytelmäteksti, esityksen dramaturgia ja ohjaus sekä esiintyjän tulkinta muodostaisivat mahdollisimman hyvän katsomiskokemuksen. Esitystaiteessa ja elokuvassa rytmittäminen tapahtuu erilaisin keinoin. Näyttämöllä esiintyjä pitää huolen rytmistä ja temposta sekä niiden muutoksista. Elokuvassa rytmitys tapahtuu kuvakerronnan avulla. Mikäli striimissä ei pyritä elokuvalliseen ilmaisuun, voidaan elokuvan ja television kuvakerronnasta valita vain ne menetelmät ja lainalaisuudet, jotka tukevat kyseisen esityksen striimausta.

Joskus näyttämöllä on vain yksi henkilö, jota yleisö katsoo. Tällaisessa tilanteessa striimiohjaajan saattaa olla selvää valita kameroista sellaista syötettä, jossa tämän esiintyjän kasvat näkyvät. Tällöin esitys voi tarjota yhden vaihtoehdon, jota striiminkin katsojan on tarkoitus katsoa. Mutta myös tällaisessa tilanteessa voi olla dramaturgisesti oikein näyttää vaikkapa

- tyhjää tuolia, jolloin katsojan mielessä herää kysymys, kuka puuttuu tuoilta
- yleisöä esiintyjän olon takaa, jolloin katsoja havaitsee, että esiintyjä on tietoinen yleisöstä
- esiintyjän kättä, jolloin katsoja ymmärtää, mitä käden pieni ele merkitsee
- koko näyttämöä laajassa kuvassa, jolloin esiintyjä on tyhjyyden tai ympäristönsä keskellä.

Näissäkin tapauksissa esitystilan katsomossa istuva katsoja voi päättää katsoa aivan toisin, omien ajatustensa, oman tulkintansa, äänimaailman tai omien mieltymystensä johdattelemana.

Kuva 4. Striimin katsoja voi päästä näkökulmaan, johon esitystilassa vain harva, jos kukaan eturivin ulkopuolelta, voi päästä. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Kun lavalla on useita tapahtumia ja useita näyttelijöitä, striimin ohjaaja tekee jatkuvasti taiteellisia valintoja esityksen tekstiin, ohjaukseen tai tulkintaan perustuen. Mikä on sillä hetkellä dramaturgisesti tärkeää, mikä on kiinnostavaa, mikä on välttämätöntä huomioida? Striimin ohjaaja voi jättää jonkun näyttelijän kokonaan kuvan ulkopuolelle, jotta toisesta esiintyjästä nähdään juuri siihen hetkeen parhaiten soveltuva kuva.

Jotta striimin katsoja voi saavuttaa esityksen ohjaajan tavoitteleman katsojan tunnetilan, on striimiohjaajan ja mahdollisen tallenteen leikkaajan tunnettava esitysteos läpikotaisin.

Teokseen on siis tutustuttava etukäteen. Vasta esityksen lähiluvun jälkeen tehdään kuvakerronnallinen ja äänikerronnallinen suunnittelu yhdessä esityksen ohjaajan kanssa, niin että jokaiselle dialogiosuudelle on suunniteltu omanlainen kuvakäsikirjoitus ja äänikerronta. Sitten kutsutaan kuvaajat ja äänittäjät paikalle ja sovitaan kunkin kameran ja kuvaajan roolit, annetaan kвалistat kuvakokoinen ja mikitetään tila ja esiintyjät.

Striimausta ei toteutuksen harjoitteluvaiheessakaan jätetä yksin ulkopuolisen AV-tiimin harteille, vaan teatterin ammattilaiset, erityisesti esityksen ohjaaja, ovat loppuun asti paikalla varmistamassa, että striimin ohjaaja tavoittaa työllään sellaisen tunneilmaisun, joka voi herättää katsojassa sellaisia tunteita, jotka esityksen ohjaaja pysyy hyväksymään. Tapahtumia ei vain tulla välittämään muualla olevalle yleisölle, vaan kuvakerronnalla ja äänikerronnalla luodaan tarina ja aiheutetaan katsojassa oivalluksia, herätetään tunnereaktioita ja saadaan aikaan taide- tai viihde-elämyksiä.

Striimin ohjaustilanteessa striimiohjaaja on keskittyneessä tilassa, tekee valintoja kameroiden kuvamateriaalista, ottaa vastuun valinnoistaan, reagoi yllätyksiin ja pysyy koko ajan hereillä. Hän on esityksen esikatsoja ja kokija, joka samaan aikaan leikkaa omaa elämystään striimin katsojille apunaan komentoja, kameratiimi ja äänisuunnittelija. Siinä vaiheessa esityksen ohjaaja ei voi enää puuttua valintoihin. Hän voi vain luottaa, että hänen rakentamansa esityksen draama, tarina, tunne ja viesti ovat hyvissä käsissä ja menossa maailmalle.

Entä jos olisi esitysten suoratoistopalvelu ja striimiteatteri?

Entä jos jokin levittäjätaho alkaisi levittää striimejä ja esitystallenteita kootulta alustalta maksua vastaan? Tällainen tahto ottaisi levitystyöstään komission, mutta kuukausimaksu tekisi katsomisen yleisön kannalta joustavaksi ja helpoksi. Taltioitu esitys tuottaisi teatterille tuloja esityskautensa jälkeenkin. Viimeinen esitys voisi toimia suorana striiminä, jotta esityskausi ei teatterissa kärsisi kilpailevasta Teatrifystä. Tämän jälkeen huolellisesti toteutettu ja koostettu tallenneversio lähtisi pyörimään Teatrifyn valikoimassa rennomman suoran esitystallenteen, ns. live-version, ohella.

Teatterin suoratoistopalvelu Netteatrix voisi myös tilata ja tuottaa striimaukseen soveltuvia esityksiä ja rahoittaa tilausmaksun avulla teatteritoimintaa ja mahdollistaa esityksiä. Tallenteen tekstittäminen ja/tai dubbaaminen kuuluisivat tuotantoyhtiön palvelutoimintaan kansainvälistä levitystä varten.

Entä jos olisi olemassa teatteri, jonka kaikki esitykset striimataan? Katsoja voisi valita haluamaansa esitykseen joko salilipun tai kotilipun. Katsojat salissa tietäisivät ja hyväksyisivät striimauksen ja osallistuisivatkin siihen omalla läsnäolollaan kuvassa ja äänessä. Jokainen esitys oli omalla kielialueellaan kaikkien saavutettavissa. Vankilat, sairaalat, vanhainkodit, lastentarhat, kotihoidon ja vammaispalveluiden yksiköt ja hotellit, kaikki paikkasidonnaiset saavutettavuusongelmien kanssa kamppailevien tilojen näyttöruudut olisivat potentiaalisia teatterinäyttämöitä.

Entä jos striimaus olisi oma taidemuotonsa?

Striimauksessa on toteutustapoja, jotka poikkeavat muista esittävän taiteen tai liikkuvan kuvan taiteen taidemuodoista. Elokuvesta poiketen striimattu esiintyminen tapahtuu simultaanisti katsomisen kanssa, teatterista poiketen striimauksessa katsoja pääsee mukaan lavalle ja tapahtumiin immersiiivisen liikkuvan kuvan kautta. Teatteriesityksen tallenteesta poiketen striimauksessa on yllätysten ja vaaran elementtejä. Jotain hallitsematonta voi tapahtua lavalla, katsomossa tai esitystilan ympärillä. Tietokonepeliin verrattuna striimissa on nähtävillä eläviä ihmisiä, jotka ovat aivan eri tavalla haavoittuvaisia kuin tietokoneanimaatiohahmot. Tietokonepeliä pelataan usein myös täysin anonymisti. Osallistuja ei ole tunnistettavissa yksityishenkilönä, vaan hän on jokin muu versio itsestään.

Teatteri on fyysisesti yhteen kokoontuneiden ihmisten kollektiivinen taide-elämys. Teatteriin meneminen on jännittävää. Monet menevät teatteriin juuri sen kutkuttavan tapahtumatunteen vuoksi, mutta kaikki eivät tästä tunteesta pidä, vaan näkevät teatterikatsomon turvattomaksi paikaksi kokea syviä tunteita vieraiden tai tuttujenkaan ihmisten läsnä ollessa.

Striimauksen katsoja saa olla yksin kotona, mikäli hän haluaa. Hän saattaa olla täysin anonymi, päihtynyt, alaston, aggressiivinen, äänekäs tai likainen. Katsojat voivat myös kokoontua yhteen striimin ääreen ja laulaa, tanssia, huudella tai käydä WC:ssä striimin aikana ilman, että se aiheuttaa esitykselle häiriötä. Teatteriesityksen katsojalta vaaditaan tiettyä hienotunteista käyttäytymistä. Teatteriesityksessä interaktio on myös rajattu esiintyjien vastuulle. Esiintyjä voi vaatia tai pyytää interaktiota, ja silloin siihen on esityksen ohjauksessa valmistauduttu. Vuorovaikutteisuus on sallittua tietyssä aikarajassa, ja siihen reagoidaan hallitulla tavalla.

Esitystaiteen vuorovaikutteisuus pelottaa useita katsojia mutta myös monia esiintyjä. Häpeä ja myötähäpeä ovat tunteita, joita ei yleensä haluta kokea sosiaalisissa tilanteissa työssä tai vapaa-ajalla. Anonymi striimin katsoja voi kokea yhtä rajuja häpeän tunteita, jos hänen yksityisyyteensä yllättäen kajotaan. Vuorovaikutteisuus vaatii yhteistä sopimusta katsojan ja esityksen välille. Vuorovaikutteisuudelle on oltava lupa.

Striimaus voisi olla se taidemuoto, jossa vuorovaikutteisuus on taiteen tekemisen tapa.

Vuorovaikutteisuus on kaksisuuntaista. Jos esiintyjä katsoo kameraan, kyseessä on yksisuuntainen vaikuttaminen. Ruudun takaa kotioiloissa katsoja ei voi vastata tähän kontaktiin, vaikka hän kuinka tuijottaisi takaisin ja huutaisi kuvaruudulle reaktiotaan. Yksisuuntaisessa kontaktissa esitys ja esiintyjä hallitsevat tilannetta. Tällainen yksisuuntainen liikkuvan kuvan ja äänen striimaus toteutuu taidemuotona elokuvan tavoin ja joutuu näin ollen vertailuun elokuvan kanssa. Tässä vertailussa striimi helposti häviää elokuvalla kuva- ja äänikerronnan viimeistelyssä.

Entä jos katsojat saisivatkin vaikuttaa striimiin?

Entä jos olisikin toisin? Entä jos katsoja voisikin suoraan vastata esiintyjän katseeseen? Entä jos esiintyjä näkisi suoraa kuvaa katsojastaan ja he voisivat tuijottaa toisiaan? Näinhän usein tapahtuukin, kun uutislähetyksessä toimittaja tai uutisankkuri kysyy kysymyksen suoraan kameralle ja kotioiloissa asiantuntija lausuu tietokoneensa ääressä suoraan omalle kameralleen vastauksen. Katsekontakti ilmaistaan kutakuinkin suoraan huomiopisteeseen leikkautuvaan kuvitteelliseen vastakuvaan, silmät ovat kuvan rajauksessa kutakuinkin samoilla kohdilla. Joskus käytetään myös kuvaa kuvan sisällä (PIP).

Kuva 5. Entä jos katsojat saisivatkin vaikuttaa striimiin? Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Kameran läpi suoritettu katsominen ei välttämättä todella tapahdu. Esiintyjä voi katsoa studiossa tai teatterin lavalla vain kameran linssiin ilman, että hänellä on minkäänlaista näköyhteyttä katsojaan kotisohvalla. Katse kameraan on kuitenkin hyvin voimakas kuvakerronnan elementti. Television alkuaikoina perheet pukeutuivat parhaimpiinsa ennen kuin TV-vastaanotin avattiin, jotta suoraan kameraan katsovat uutistenlukijat eivät näkisi perhettä huonoissa vaatteissa. Kamerakatse on TV-esiintyjien ammattitaitoa, joka tuo

esiintyjät lähelle katsojia. Suosituimmat TV-esiintyjät tuntuvat puhuvan suoraan katsojalle, ihmiseltä ihmiselle.

Kuva 6. Entä jos esiintyjä tuijottaisi katsojaa oikeasti suoraan silmiin? Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Mikäli visuaalinen vuorovaikutus kuuluisi perussopimukseen katsojan ja esityksen välillä ja katsojan olisi avattava kotilaitteensa kamera päästäkseen mukaan yleisöön, voisi katsomiskokemus olla jo toisenlainen. Kameran valon palaessa katsoja ei välttämättä tiedä, nähdäänkö hänet vai ei. Pelkkä tietoisuus siitä, että hänet voidaan nähdä, lisää katsomisen panoksia ja katsojan sitoutumista yhteiseen prosessiin. Koronapandemian aikana olemme tottuneet siihen, että oleilemme sähköisissä etäpalavereissa kamera pimeänä. Entä jos sopimukseen katsojan kanssa liittyisi lauseke, että esitys katkeaisi heti, kun katsoja sulkee kameransa? Vain visuaalisella osallistumisella saisi osallistua. Tällöin katsojan tunnemaailmaa hallitsisi ns. panoptikon-ilmio, jossa vanginvartijat pystyvät näkemään lieriömäisen rakennuksen keskeltä kaikkiin ympärillä oleviin selleihin, mutta vangit eivät tiedä, milloin vartija katsoo heitä.

Vanhempi väki muistaa Arja-tädin televisiosta 50 vuoden takaa. Arja-tädillä oli taikapeili, jonka avulla hän väitti näkevänsä lapset kodeissaan TV:n ääressä. Hänellä oli tapana luetella näkemänsä lapset. Pettymys oli suuri, kun Arja-täti ei maininnut omaa nimeä. Entä jos tulevaisuuden striimattu Arja-täti näkisi lapset ja voisi keskustella heidän kanssaan?

Kuva 7. Mitä lapsi sanoisi Arja-tädille aidossa suorassa kontaktissa? Mitä Arja-täti vastaisi siihen? Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Skype-, Teams- ja Zoom-aikana olemme tottuneet suoraan videokontaktiin. Se ei enää ole sci-fiä eikä kummallista. Oma kuvamme on saattanut roikkua muiden näytöillä tuntitolkulla erilaisia kokoontumisissa. Olemme antautuneet rajatulle videovalvonnalle. Striimillä voi kuitenkin olla satoja tai tuhansia katsojia. Kaikki eivät voi päästä PIP-kuvaruutuihin tai saada ääntään kuuluville. Esiintyvän tahon on valittava interaktioista ne, jotka hän haluaa päästää sisään.

Radio ja TV ovat jo vuosikymmenet mahdollistaneet ihmisten soittamisen suoraan lähetykseen. Turvallisuuden tähden puhelimeen ei vastata mielellään suorassa lähetyksessä, vaan soittajat valitaan alustavan keskustelun pohjalta ohjaamon puolella. Puhelinnumero ja nimi saadaan talteen, eikä eetteriin päästetä ketä tahansa. Toisaalla taas huumoritetterissa on jo pitkään pyydetty yleisöltä sisältöä improvisaatioon ilman esikarsintaa. Yleisön keskellä selvinpäin istuva materiaalin syöttäjä on tilanteen ja todistajien hillitsevä hyväntahtoinen osallistuja. Entä jos kotikatsojan mikrofoni hallitusti avattaisiin ja hän pääsisi mukaan esitykseen? Hän voisi osallistua omana itsenään tai esityksen henkilönä, kertojana tai kommentoijana. Joukko katsojia voisi toimia kreikkalaisena kuorona, joko valmiin tekstin mukaan, joka näkyy heille kuvan alareunassa, tai mielenosoituksena johtavaa megafonistia seuraten.

Entä jos katsoja voisi osallistua striimiin antamalla pyydettyä tekstiä esiintyjille? Esiintyjät olisivat voineet harjoitella valmiiksi kirjoitetut reaktiopolut erilaisille katsojien antamille vaihtoehdoille. Katsojille voidaan antaa myös valmiiksi suunnitellut vaihtoehdot, joista he voivat valita vaikkapa ylä- tai alapeukuttamalla tai äänestämällä monesta vaihtoehdosta. Vuorovaikutus voitaisiin toteuttaa myös chat-toiminnon avulla, jolloin kynnyksesi viestittämiseen

olisi matalampi. Ohjeistuksista, ehdotuksista ja määräyksistä chatin moderoiija voisi valita toteuttaviksi haluamansa.

Katsoja voisi jopa antaa esityksen osion pohjaksi jonkin ratkaistavan ongelman, esimerkiksi miten voisi teatterillisten metaforien kautta käsitellä jotain vakavaa ihmiselämän tilannetta. Vaikkapa: mitä pitäisi tehdä, kun parisuhteessa toinen osapuoli rakastaa ja toinen osapuoli antaa rakastaa? Yleisö voisi kysymyksiin vastaamalla valita pariskunnan ominaisuuksia, asuinpaikan, iän, sukupuolen, elämäntilanteen ynnä muita yksityiskohtia esiintyjien tarpeiksi. Tällä tavoin saavutettaisiin soveltavan taiteen mahdollisuuksia: ongelman näyttämöllistäminen voisi avata ratkaisumahdollisuuksien pohdintaa. Yhtenä lopputulemana voisi olla, että ongelma ei olekaan ongelma. Ongelmaa ei tarvitsekaan ratkaista. Antaa vaan toisen rakastaa. Elämä voi sujua hyvin näinkin. Näin esitystaide voisi toimia välineenä, joka tuottaisi katharttisen vaikutuksen, joka perustuisi katsojan omaan valintaa siitä, minkä tunteen hän haluaa itsestään puhdistettavan.

Striimipeliä ihmisillä?

Katsojat voisivat pisteyttää striimissä tehtyjä dramaturgisia ratkaisuja ja ohjata esitystä haluamaansa suuntaan, kohti onnea tai traagista lopputulemaa. Katsojat voisivat myös reagoida kollektiivisesti. Jos vaikka kyseessä on Hamlet ja kaikille on selvää, että kaikki henkilöt kuolevat eikä sitä voida välttää, katsojat voisivat yhdessä yrittää rakentaa esteitä kuolemalle tarinan kuljetusta muokaten ja pitää henkilöt elossa mahdollisimman pitkään. Näin katsojat voisivat tukea toisiaan rakentamalla toistensa ideoiden päälle uusia ehdotuksia ilman, että esityksen lopulliset päämäärät kuitenkaan epäonnistusivat.

Kuva 8. Katsojat voisivat lyöttäytyä yhteen ja muuttaa kollektiivisesti tarinan suuntaa. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Entä jos joku katsoja saisi palkinnoksi hyvästä osallistumisesta luvan ohjata fyysistä tapatumien kulkua näppäimistöllä tai peliohjaimella jonkin aikaa? Esiintyjät voisivat toimia saamiensa ohjailujen mukaisesti, nousta, istua, kaatua, tanssia tai piiloutua. Aivan kuin katsoja pelaisi peliä elävillä esiintyjillä, mutta toisin kuin videopelissä. Liikkeiden toteuttajana olisikin elävä ihminen, jolla on oma persoonallinen, yllättävä tapansa liikehtiä, ilmehtiä tai elehtiä. Pelissä kaikki vaihtoehdot on määritelty etukäteen, mutta striimissä voi tapahtua yllätyksiä. Esiintyjä voi vaatia lisää perusteluja, motivointia, yksityiskohtia, asenteita, valintoja, tärkeysjärjestyksiä, päämääriä tai neuvoja. Tällöin katsoja olisi striimissä osallistuva pelaaja, joka voisi yhdessä esiintyjän kanssa synnyttää jotain aivan uutta, ennennäkemätöntä ja ainutlaatuista.

Jos sekä pelaaja että esiintyjä ovat eläviä ihmisiä, voisi striimistä muodostua elävä roolipeli. Esitys voisi muodostaa katsojia yhdistävän ohjaamon, jossa näyttämöllepano, roolien tulkinta, harjoiteltu tekstimateriaali, ammattitaitoinen improvisointi, digitaaliset lavasteet, musiikki, tanssi, laulu, taistelukoreografia, erikoisefektit ja huolellinen äänityö yhdistyisivät kokonaiseksi fiktiiviseksi maailmaksi. Tähän ammattilaisten luomaan maailmaan katsovat voisivat osallistua halujensa ja kykyjensä mukaisesti, joku kotisohvalta hassu hattu päässään ja joku erikoistunut ryhmä harrastustilassaan lavasteiden ja tekniikan kohottamina.

Kaikessa inhimillisessä vuorovaikutuksessa on kyse luottamuksesta ja riskinotosta. Vastapuoli voi aina olla pahantahtoinen, sairas, välinpitämätön, inhottava, päihtynyt, väkivaltainen, tai hänellä voi olla jokin valmis asenne, johon hän peilaa kaikkia vuorovaikutustilanteitaan. Esitys elävän yleisön edessä on aina alttiina huutelulle, kesken poistumisille, meluamiselle, huonolle käytökselle, yksityisille asioille ja joskus jopa väkivallalle.

Kuva 9. Anonyymien yleisön joukossa voi piillä kuka tahansa. Kuva: Jarmo Ahonen / AI.

Samoin katsoja voi pelätä esiintyjää ja esitystä. Hän voi kammoksua yleisön aktivointia, ryhmäliikuntaa, huomion kiinnittämistä henkilöön, veden roiskuntaa, sylkemistä, savukonetta, tupakointia, kovia ääniä, strobo-valoja, rumaa kielenkäyttöä tai alastomuutta. Joskus yleisöön on jopa kajottu ja fyysistä koskemattomuutta loukattu. Joskus esiintyjät ovat haukkuneet yleisönsä tai poistuneet lavalta. Esitys on aina vaarallinen, ja ihminen on aina arvaamaton.

Ihmisellä on luontainen tarve ja taipumus sadismiinkin, välinpitämättömyyteen, toisten vahingoittamiseen ja sabotaasiin. Tämä ilmenee yhteiskunnassa kaikilla sen tasoilla: julkisesti järjestäytyneenä politiikassa, anarkistisesti maanalaisina salaliittoina ja anonyymisti yksityisenä trollaamisena.

Kun on kyse esityksestä, se ei kuitenkaan ole totta, vaan näyteltyä fiktiota. Vaikka anonyymi osallistuja määräisi esiintyjän surmattavaksi, tätä surmaamista ei kuitenkaan tapahdu, vaikka anonyymi katsoja kuinka sitä vaatisi ja perustelisi. Esityksessä ei toteudu sadistista kivun tuottamista, sillä se on vastoin esitystaiteen etiikkaa ja esiintyjän ja hänen työnantajansa välillä tehtyä sopimusta. Esitystä voi häiritä, mutta häirintä voidaan suodattaa ja torjua. Esitys voidaan yrittää tuhota, mutta siihen voivat onnistua vain ammattihakkerit. Esiintyjää voidaan yrittää vahingoittaa henkisesti uhkailemalla ja solvaamalla, mutta moderointi pystyy eliminoimaan anonyymisti tapahtuvaa vuorovaikutusta.

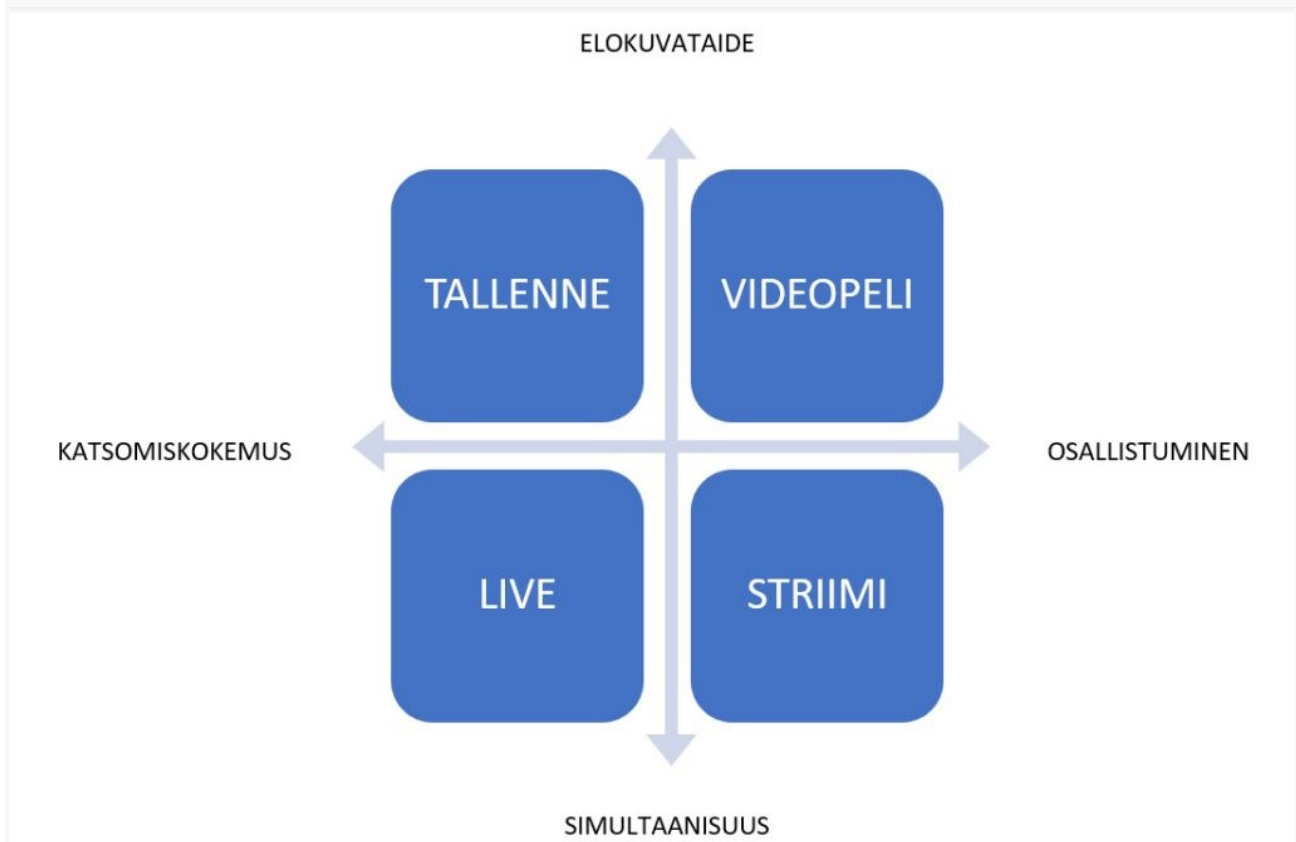
Jossakin menevät yleisön ja esiintyjien käyttäytymisen rajat. Jonkinlainen sopimus on tehtävä etäyleisön ja esityksen välillä, mikäli tähdätään vuorovaikutukseen. Netin käyttäjät ovat jo tottuneet hyväksymään satasivuisia sopimuksia palveluntarjoajan kanssa. Miksei myös esitystaiteeseen osallistuminen voisi edellyttää katsojalta suostumusta tiettyihin käyttäytymissääntöihin, jolloin rajojen rikkoja voitaisiin mykistää tai poistaa kokonaan katsomosta ilman, että hänen lippunsa hintaa palautettaisiin hänelle takaisin?

Katsojan ja esityksen välillä on aina sopimus, kirjoitettu tai ääneen lausumaton.

Erilaisilla esityksillä on erilaiset säännöt. Rock-konsertissa yleisö saa laulaa mukana, klassisessa konsertissa saa äännellä vain tietyissä tilanteissa numeroiden välissä, ja silloinkin vain tiettyjä sanoja tai ääniä käyttäen. Digitaalisessa seksityössä on käytössä erilaiset etäpalaverin käyttäytymissäännöt kuin työpaikan Teams-kokouksessa. Pornografisessa esityksessä katsoja voi käyttää esiintyjän bluetooth-seksileluja etäohjauksella ilman, että kukaan pahoittaa mieltään, kun taas työpaikan Teams-palaverista tutun taulukkolaskelman esittely olisi erotiikan punaisessa huoneessa kaikkien kannalta aivan asiatonta. Tärkeintä on tietää, tunnistaa ja hyväksyä esityksen säännöt. Sääntöjen sisällä kaikilla on taiteellinen vapaus ja kaikkien osallistujien on hyvä antaa mielikuvituksensa lentää yhteisen onnistumisen saavuttamiseksi.

Striimaus on digitaalinen liikkuvan kuvan taidemuoto, ja siinä on mahdollista kaikki, mikä on digitaalisesti mahdollista. Katsojien avataret voisivat jopa osallistua esitykseen, joka yhdistäisi elävää kuvaa ja digitaalista materiaalia. Katsoja voisi kotoa käsin omalla liikkeellään ohjailta ruudulla esiintyvää virtuaalista versiotaan ja osallistua esityksen kulkuun

sovittujen rajojen puitteissa. Striimauksen taide voisi olla jotain aivan uutta ja ainutlaatuista esitystaidetta, jolla olisi omat muista taidemuodoista poikkeavat parametrinsa.

Toisin kuin elokuvataide tai esitystallenne, striimi katsotaan simultaanisti esityksen kanssa. Yllä olevassa kuviossa elokuvataide ja simultaanisuus on asetettu toistensa vastakohtiksi y-akselille.

Toisin kuin teatteriesitys tai liveroolipeli, striimi katsotaan etänä, ja siihen osallistutaan anonymisti ilman fyysistä yhteyttä muihin katsojiin. Toisin kuin videopelissä, striimissä esiintyvät elävät ihmiset, jotka voivat reagoida osallistujiin ennakoimattomalla tavalla. Yllä olevassa kuvassa on passiivinen katsomiskokemus ja aktiivinen osallistuminen asetettu toistensa vastakohtiksi x-akselille.

Striimi sijoittuu näissä parametreissa aivan omaan erityisasemaansa. Striimissä voidaan päästä täyteen simultaanisuuteen, mutta myös täyteen kokijoiden osallistumiseen, ilman että muiden katsojien kokemus häiriintyy tai tilanne riistäytyy kaaosmaisesti käsistä esitystilassa.

Simultaanisuuden ja osallistumisen kohtaamispaikassa striimi voi saavuttaa jotain taiteellisesti ainutlaatuista.

Striimiä voitaisiin pohtia uutena immerstiivisenä esitystaiteen muotona, jossa esiintyjät, esityksen taiteellinen ja tekninen henkilökunta ja katsojat rakentavat yhdessä ennen kokemattoman taide-elämyksen, jonka tarinankuljetuksen voisivat kaikki osapuolet tuntea henkilökohtaisesti omakseen. Jokainen esitys olisi erilainen, jokainen kokemus olisi uusi,

immersiivisyys voisi olla äärimmäisen todenmukainen, katsoja voisi astua sisään esitykseen muiden katsojien nähtäväksi, ja vain esityksen ja katsojan välinen sopimus olisi rajana esityksen kokonaisuuden muodostumiselle. Osallistujien moderointi tapahtuisi taiteellisin perustein, lennosta tehtävänä kuratointina. On-line-editoijien tiimi huolehtisi katsojien hyvinvoinnista suodattaessaan materiaalia striimiohjaajan ja tuottajan valittavaksi.

Striimaus voisi olla ainutlaatuinen esitystaiteen muoto, jossa kaikki tulisivat nähdyiksi, kaikki olisivat arvokkaita ja kaikki olisivat hyviä.